

"AUDIO PUUTTUU"

– Tarmo Malmberg Mediatutkimuspäivillä 1.2.2002
Turun yliopistossa

Itselleni tuntemattomiksi jääneiden teknisten ongelmien takia vuoden 2002 mediatutkimuspäivillä norjalaisen mediatutkijan Jostein Gripsrudin plenum-esitelmässä jouduttiin epätavallisen valinnan eteen. Gripsrudin tarkoitus oli esittää katkelmia norjalaisista televisio-ohjelmista, mutta ensi alkuun av-laitteistosta ei saatu ääntä ulos. Kun se hetken kokeilujen jälkeen järjestyi, videotykin heijastama kuva muuttui mustavalkoiseksi. Tällöin Gripsrud lausahti: "on tehtävä valinta värin ja äänen välillä", ja yleisö hörähti. Vitsi eli ei, epäilen, että loppujen lopuksi monellekaan ei ollut hetkeäkään epäselvää kumpi ulottuvuus valitaan, mikäli ongelmaa ei saada selvitettyä.

Vieraasta kielestä huolimatta on turhauttavaa seurata värikylläistä televisio-ohjelmaa senegalilaisista rap-muusikoista – ilman ääntä.

Kyse on tietenkin vain yhdestä tapauksesta, mutta mediatutkimuspäivien yleisön hiljainen hyväksyntä äänen hylkäämiselle antaa ymmärtää, että mediakulttuuria – tarkasteltiinpa sitä sitten audiovisuaalisessa muodossaan tai ei – koskevat kysymykset kiinnittyvät ensisijaisesti visuaalisuuteen. Juuri audiovisuaalisen median osalta tämä vaikuttaa suorastaan oudolta: lähtökohta tuntuu usein olevan se, että kyseiset mediamuodot ovat sittenkin vain laajentuneita visuaalisia esitystapoja. Tästähän kielii osaltaan se vakiintunut terminologia ja käsitteistö, jota näistä mediamuodoista käytetään: *elokuvia* ja *televisiota katsotaan*, koska kyse on audiovisuaalisesta eikä esimerkiksi visioaudiaalisesta mediasta. Eli kuten kuorma-auto on vain yhdensorttinen auto, on audiovisuaalinen kulttuurikin vain yksi osa-alue visuaalisesta kulttuurista. Vai kuinka?

Mediakulttuuri on tunnustettu Suomen Akatemiankin taholta keskeiseksi tutkimuskohteeksi. Vaikka muutaman vuoden takaisesta

¹ Helsingin yliopiston musiikkitielen oppiaineessa on toiminut "Music and Media" -hanke (ks. <http://www.helsinki.fi/project/music/>) ja Jyväskylän yliopiston musiikin laitoksella "Contemporary Music, Media and Mediati-on" -hanke (ks. www.jyu.fi/musica/cmml/).

² Nieminen & Sihvonen (toim.) 2001.

³ Bacon 2000, 148.

⁴ Bacon 2000, 209.

⁵ Herkman 2001.

teemaan kohdennetusta rahoituksesta ei suoraan median äänellisiin ilmiöihin keskittyneille hankkeille varoja myönnytykään, on sekä Helsingin että Jyväskylän yliopistoissa nimenomaan musiikin ja median suhteita tutkittu Akatemian suosiollisella avustuksella.¹ Kuitenkin esimerkiksi eri yliopistojen mediatutkimukseen liittyvien oppiaineiden tutkintovaatimuksista äänellisten ilmiöiden löytäminen on työn ja tuskan takana – hyvän esimerkin asetelmasta tarjoaa myös muutaman vuoden takainen Turun yliopiston mediatutkimuksen oppiaineen (sil-loisten) intressien mukaan koottu *Mediatutkimus*-artikkelikokoelma.² Vastaavasti musiikkitielen oppiaineiden tutkintovaatimuksissa sana "media" esiintyy vain yksittäistapauksina.

Aihepiiriä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa eri ilmiöiden äänelliset ulottuvuudet jäävätkin toisarvoisiksi. Pisimmälle tässä suhteessa menee kenties elokuva- ja televisiotutkimuksen professori Henry Bacon, joka maltillisesti nimetyssä *Audiovisuaalisen kerronnan teoriassaan* kirjoittaa äänen osuudesta elokuvan tarinatilän hahmottamisprosessissa seuraavasti:

Ääniperspektiivi syntyy paitsi äänen voimakkuudesta myös äänen laadusta, sen tekstuurista ja akustiikasta. Sopivan laatuinen ääni kuulostaa kaukaiselta vaikka olisi voimakaskin. Viime kädessä visuaalinen vaikutelma kuitenkin voittaa ja toimii pääasiallisena johdattelijanamme diegeettisen tilän hahmottamisessa.³

Jo retorisella tasolla katkelma hätkähdyttää: audiovisuaalisen ilmaisun kentällä on kaiketi käynnissä suoranainen kamppailu äänen ja kuvan välillä! Toisaalta Bacon lieventää tätä vastakkainasettelua tervetulleella huomautuksella kuulokulmasta, jolla hänen mukaansa tarkoitetaan varsinkin etäisyyksien ja tilän hahmottamiseen sekä henkilöiden mielentilan ilmentämiseen liittyviä elokuvaäänien ulottuvuuksia.⁴

Juha Herkman on puolestaan antanut sängen suosituksi osoittautuneelle aihepiiriin johdattelevalle oppikirjalleen nimen *Audiovisuaalinen mediakulttuuri*.⁵ Kokonaisuuden hahmottamiseen tähtäävän pyrkimyksen takia on kuitenkin harmillista, että audiovisuaalisen ilmaisun äänellisen ulottuvuuden käsittely jää kovin mitättömäksi. Herkman kyllä viittaa useinkin populaarimusiikkiin, varsinkin käsitellessään populaarikulttuuria, mutta täten audiovisuaalisen mediakulttuurin musiikki määrittyy ensisijaisesti ja lähes yksinomaan populaarimusiikiksi. Elokuvamusiikin historiaa ajatellen tällainen asian käsittely vaikuttaa auttamatta puutteelliselta – puhumattakaan siitä, että Hollywoodin "viihde-elokuvan genreistä" yksittäisen käsittelyn arvoisia ovat vain komedia, western, melodraama ja rikoselokuva. Mitä tapahtuikaan musikaalille? Edelleen musiikkivideon estetiikka on Herkmanin käsittelyssä vain ja ainoastaan visuaalista estetiikkaa.

Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan väittää, että vain elokuva- tai mediatutkijat olisivat jotenkin syypäitä tilanteeseen, varsinkin mitä tulee "audiovisuaalisen mediamusiikin" tarkasteluun. Yhtäläillä kyse on musiikkitielen institutionaalisesta tavasta ikään kuin omia musiikki itselleen, aivan kuin muiden oppiaineiden edustajat eivät kykenisi sitä tarkastelemaan. Muun muassa elokuvamusiikista paljon kirjoittanut

yhdysvaltalainen musiikintutkija Anahid Kassabian huomauttaa, miten ihmisillä on tapana ajatella, etteivät he osaa sanoa musiikista mitään. Tällainen ajattelutapa on Kassabianin mukaan suorastaan suhteettoman vahva, sillä varsinkin yhdysvaltalaisen elokuva- ja televisiotuotannon hallitsevan aseman johdosta ”käytännössä jokainen saa jonkinasteisen kompetenssin elokuva-, televisio- ja populaarimusiikin kieliin”. Lisäksi ihmiset ostavat, kuuntelevat ja soittavatkin musiikkia sekä puhuvat siitä päivittäin. Niinpä musiikin ”asiantuntijadiskurssi ja -ideologia” on johtanut käsityksiin, joiden mukaan ”vain koulutetut muusikot ja musiikintutkijat ovat lukutaitoisia, oikeutettuja puhumaan musiikista”.⁶

Muutkin kuin musiikintutkijat siis saavat tutkia musiikkia. Itse asiassa heidän suorastaan tulee, kahdestakin tieteentekemiseen ja koulutukseen liittyvästä syystä: tällöin he sekä avartavat omaa intressipiiriään ja oppivat kenties jotain uutta että havahduttavat musiikintutkijat ajattelemaan omia lähtökohtiaan uudelleen. ”Ahaa, musiikista ja musiikkia voi ajatella noinkin.” Lisäksi ottaen huomioon nykyisen jälkiteollisen mediakulttuurin laajuuden ja moniulotteisuuden, juuri mediatutkijoilla voisi olla paljonkin sanottavaa musiikin ja median suhteesta. Käsillä oleva *Lähikuvan* teemanumero rohkaiskoon tutkijoita ylittämään oppiainerajoja, vaikka numeron kirjoittajista vain yksi (tai tarkkaan ottaen puolikas) edustaa nimenomaisesti mediatutkimusta ja neljä (tai kolme ja puoli) on hankkinut itselleen musiikkitieteellisen koulutuksen. Toki on muistettava sekin, että musiikkia on vatvottu *Lähikuvan* sivuilla aiemminkin – joskin edellisestä teemanumerosta on jo 10 vuotta. Elokuvadialogia, radiota ja populaarimusiikkia käsitteleviä artikkeleita on silti putkahdellut muissakin numeroissa, ja hyvä niin. Nyt tietysti odotellaan myös sitä, milloin mediatutkijat valtaavat musiikintutkimuksen julkaisujen palstat.

Antti-Ville Kärjä

Kirjallisuus

Bacon, Henry (2000), *Audiovisuaalisen kerronnan teoria*. Helsinki: SKS.

Herkman, Juha (2001), *Audiovisuaalinen mediakulttuuri*. Tampere: Vastapaino.

Kassabian, Anahid (2001), *Hearing Film. Tracking Identifications in Contemporary Hollywood Film Music*. London & New York: Routledge.

Nieminen, Hannu & Sihvonen, Jukka (2001; toim.), *Mediatutkimus. Näkökulmia ja kartoituksia*. Turku: Turun yliopisto.

⁶ Kassabian 2001, 7–8, 10, 21.